

УДК347.233+347.77
JEL classification: O34

Максимчук А. І.
ORCID ID: 0000-0002-2239-101X

Стефківський В. М.
канд. економ. наук, доцент
ORCID ID: 0000-0002-5737-915X

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

TRANSFORMATION OF THE STATE SYSTEM OF LEGAL PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY

Розглянуто трансформацію державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, описано її перехід від трирівневої до дворівневої структури, надано характеристику основних державних органів, що здійснювали діяльність у сфері охорони інтелектуальної власності за трирівневої структури та характеристику основних державних органів, що здійснюють діяльність у сфері охорони інтелектуальної власності уже за дворівневої структури, а також оцінено перспективи подальшого розвитку та можливі шляхи вдосконалення державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Визначено, що при трирівневій структурі, основними органами, які регулювали діяльність у сфері інтелектуальної власності були Міністерство економічного розвитку та торгівлі, Державна служба інтелектуальної власності України, а також спеціальні державні заклади, зокрема: Український інститут інтелектуальної власності, Інтелзахист та Українське агентство з авторських та суміжних прав. Відповідно, за дворівневої структури, основним органом регулювання діяльності в галузі інтелектуальної власності так і залишилось Міністерство економічного розвитку та торгівлі і ключову роль стали виконувати також Національний офіс інтелектуальної власності, спільно із Українським інститутом інтелектуальної власності, які зараз, по своїй суті, є дублюючими один одного органами. Було визначено, що реформування державної правової системи охорони інтелектуальної власності в Україні триває донині, при цьому найоптимальнішим шляхом вдосконалення даної системи має стати здійснення детального аналізу функціонування сегменту колективного управління авторськими і суміжними правами, упровадження в нашої країні контролю, щодо захисту авторського та суміжного прав у мережі Інтернет. Важливим та першочерговим завданням має також стати реформування законодавчої бази у сфері промислової власності та сфері охорони інтелектуальної власності. Реформування, в свою чергу, має відбуватися із врахуванням міжнародного досвіду, зокрема досвіду США та країн ЄС.

Ключові слова: інтелектуальна власність, система правової охорони інтелектуальної власності, Державна служба інтелектуальної власності, Укрпатент, Національний офіс інтелектуальної власності.

This article examines the transformation of the state system of legal protection of intellectual property, describes its transition from three-tier to two-tier structure, describes the main state bodies involved in the protection of intellectual property in the three-tier structure and describes the characteristics of the main state bodies performing the activity in the field of protection intellectual property already in the two-tier structure, as well as assesses the prospects for further development and all the possible ways of improvement of the state system of legal

protection of intellectual property in Ukraine. It was determined that under the three-tier structure, the main bodies regulating activities in the field of intellectual property were the Ministry of Economic Development and Trade, State Intellectual Property Service of Ukraine, as well as special state institutions, such as: Ukrainian Institute of Intellectual Property, Intellectual Property and Ukrainian Agency for Copyright related rights. Accordingly, in the two-tier structure, the Ministry of Economic Development and Trade remained the main body for regulating intellectual property activity, and the National Intellectual Property Office, together with the Ukrainian Institute of Intellectual Property, which are now essentially a duplicate, have also played a key role. It was determined that the reform of the state legal system of protection of intellectual property in Ukraine is still ongoing, and the most optimal way to improve this system is to carry out a detailed analysis of the functioning of the collective management segment of copyright and related rights, implementation in our country of control, protection of copyright and related rights in Internet. An important and overriding task is also to reform the legislative framework in the field of industrial property and intellectual property protection. The reform, in turn, must take into account international experience, in particular the experience of the USA and the EU countries.

Keywords: intellectual property, system of legal protection of intellectual property, State Intellectual Property Service, Ukrpatent, National Intellectual Property Office

Вступ. За роки незалежності чинна система державного управління у сфері інтелектуальної власності (далі – ІВ) в Україні постійно демонструвала свою низьку ефективність і, відповідно, неспроможність забезпечити стабільний розвиток. Стан охорони прав ІВ в Україні також часто викликав безліч зауважень зі сторони міжнародних партнерів, особливо з боку США та Європейського Союзу. Саме тому в червні 2016 р. Кабінет Міністрів України (далі — КМУ) схвалив Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Дана концепція визначає базові засади формування та реалізації в країні державної політики у галузі охорони інтелектуальної власності [1]. Це стало першим кроком до трансформації та вдосконалення системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

Постановка завдання. Завдання дослідження полягає в аналізі державної системи правової охорони інтелектуальної власності та дослідженні її трансформації із трирівневої у дворівневу структуру.

Методологія. Основним методом дослідження у даній статті є системний підхід, адже розглядається безпосередньо система правової охорони інтелектуальної власності, у всіх її проявах, тобто цілісний комплекс пов'язаних між собою елементів.

Результати дослідження. Ухвалена влітку 2016 року концепція затвердила ряд змін у системі державного управління сферою правової охорони інтелектуальної власності. Ці зміни стосувалися, в першу чергу, перетворення трирівневої структури системи організації державного управління сферою інтелектуальної власності на дворівневу.

Трирівнева структура, донедавна, мала наступний вигляд [1; 2; 3]:

– перший рівень — Міністерство економічного розвитку та торгівлі (далі – МЕРТ) — головний орган серед центральних органів виконавчої влади. Його завдання, в даному випадку, полягає у забезпеченні формування та реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності;

– другий рівень — Державна служба інтелектуальної власності України (далі – ДСІВ), яка, донедавна, була центральним органом виконавчої влади. Її діяльність спрямовувалася та координувалася КМУ і була націлена на реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності. Основними функціями ДСІВ були, зокрема, організація експертизи та реєстрації об'єктів ІВ, ведення державного реєстру всіх об'єктів права інтелектуальної власності, контроль за дотриманням суб'єктами права ІВ, а також організація діяльності Апеляційної палати тощо [1; 2].

У серпні 2016 р. постановою Кабінету Міністрів ДСІВ було ліквідовано, а її функції та завдання були передані до МЕРТ. Таким чином, Міністерство економічного розвитку і торгівлі стало правонаступником даної служби в частині реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності. У структурі МЕРТ, відповідно, був створений Департамент інтелектуальної власності, до якого перейшли усі функції, які раніше покладались на Державну службу інтелектуальної власності[1; 2];

– третій рівень був представлений державними закладами, які входили до сфери управління ДСІВ. Це, зокрема, «Український інститут інтелектуальної власності» (далі — Укрпатент), «Інтелзахист», а також «Українське агентство з авторських та суміжних прав» (далі — УААСП)[1].

Укрпатент — державний орган України, який проводить формальну та кваліфікаційну експертизу заявок, формує висновки про можливість видачі патентів, забезпечує державну реєстрацію та публікацію відомостей, а також є центром міжнародного обміну виданнями [1].

Слід зазначити, що Укрпатент належить до сфери управління Міністерства економічного розвитку і торгівлі та, в свою чергу [2; 3], проводить: розгляд та експертизу заявок на об'єкти інтелектуальної власності; здійснює державну реєстрацію та видачу охоронних документів на усі об'єкти інтелектуальної власності; забезпечує публікацію офіційних документів у галузі інтелектуальної власності; здійснює інформаційну, навчальну, а також інноваційну діяльність, які необхідні в процесі проведення експертизи заявок; відповідно до Договору про патентну кооперацію, здійснює повноваження Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи; надає патентно-інформаційні послуги, а також здійснює підтримку суб'єктів інноваційної діяльності, в процесі набуття ними прав на об'єкти інтелектуальної власності та їх охорони[2; 3].

Заявка на реєстрацію об'єкта інтелектуальної власності подається безпосередньо до «Українського інституту інтелектуальної власності», тобто до уповноваженого закладу експертизи. Кінцеві результати експертизи заявки висвітлюються в обґрунтованому висновку експертизи за заявкою, яка набирає чинності, після затвердження відповідного висновку Міністерством економічного розвитку та торгівлі. На підставі такого висновку приймається подальше рішення про видачу або відмову у видачі свідоцтва про реєстрацію об'єкт інтелектуальної власності [2].

«Інтелзахист», в свою чергу, було створено для ведення Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок, а також з метою посилення захисту прав осіб, що задіяні у сфері інтелектуальної власності[2].

УААСП, в свою чергу, створювалося для забезпечення здійснення державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються авторських прав на твір. Слід зазначити, що функції як Інтелзахисту, так і УААСП на практиці донедавна виконувала ДСІВ [1].

Наразі, відбувся перехід від трирівневої до дворівневої структури державної системи правової охорони інтелектуальної власності. Початок цьому було покладено у червні 2016 року постановою КМУ, однак фактичний перехід до дворівневої структури відбувся лише у 2018 році. Так, дворівнева структура державної системи правової охорони інтелектуальної власності наразі має наступний вигляд[1; 2; 3]:

– перший рівень — на даному рівні так і залишилось Міністерство економічного розвитку і торгівлі, яке забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності. Так, у серпні 2016 р. КМУ ліквідував Державну службу інтелектуальної власності і поклав на Міністерство економічного розвитку і торгівлі завдання і функції з реалізації державної політики у галузі інтелектуальної власності та визначив це міністерство повноправним правонаступником даної служби;

– другий рівень — Державна організація «Національний офіс інтелектуальної власності» (далі — НОІВ), яка була створена на базі Укрпатенту та ДСІВ у травні 2018 року. Вище зазначений орган зараз цілком підпорядковується Мінекономрозвитку, яке, в свою чергу, виконує функції з формування та реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності. Фінансування діяльності даного органу здійснюється шляхом зборів та інших надходжень від дій, що пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, а також шляхом оплати послуг, що надаються органом згідно із чинним законодавством. Таким чином, було ліквідовано ДСІВ, а також Інтелзахист [1].

Національний офіс інтелектуальної власності зараз є ключовою складовою державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні і його основним завданням є здійснення освітньої, інформаційної, наукової та інших видів діяльності, з метою забезпечення функціонування й розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності України.

Національний офіс інтелектуальної власності, таким чином, став головним органом з видачі охоронних документів на об'єкти ІВ, а також органом, який цілком відповідає сучасним європейським стандартам. Слід зазначити, що наша держава є однією із небагатьох країн, де досі ще не створено стратегії забезпечення розвитку та функціонування державної системи правової охорони інтелектуальної власності. Саме тому, одним із головних завдань для НОІВ зараз є розроблення даної стратегії, а також нових методів врегулювання суперечок, які виникають між учасниками ринку в галузі інтелектуальної власності [4].

Нещодавно, Державним національним офісом інтелектуальної власності було створено перший Центр підтримки технологій та інновацій. Даний центр став початковим кроком у створенні сучасної, а головне конкурентної системи інтелектуальної власності в Україні. Центр є особливим підрозділом НОІВ і створений з метою надання інформації про різні послуги у сфері інтелектуальної власності та забезпечення винахідникам доступу до технічної інформації, зокрема доступу до патентної, наукової та технічної баз даних[4].

Слід зазначити, що наразі НОІВ функціонує одночасно із Укрпатентом. Однак, Національний офіс інтелектуальної власності та Укрпатент є по своїй суті дублюючими одне одного органами, саме тому зараз постає питання про ліквідацію Укрпатенту, адже існування двох ідентичних інституцій у сфері інтелектуальної власності є економічно не вигідним та недоцільним. Тож, найближчим часом, цілком реальним є занепад Укрпатенту як основного закладу експертизи.

Також, в найближчому майбутньому, планується остаточне роздержавлення Українського агентства з авторських та суміжних прав, з метою створення у публічний та максимально прозорий спосіб нової організації колективного управління. Це має відбутися шляхом перетворення УААСП у недержавну організацію колективного управління, завдання якої полягатиме лише у зборі роялті у сферах, які визначені у законодавстві [5].

Загалом, організаціями колективного управління є, зазвичай, установи, яким автори творів чи/або інші правовласники можуть передавати свої повноваження на управління суміжними або авторськими правами. Від імені правовласників подібні організації можуть укладати договори з користувачами тих, чи інших об'єктів ІВ, погоджувати розмір винагороди, збирати, розподіляти і виплачувати винагороду. Саме вони забезпечують захист прав інтелектуальної власності переважної більшості власників об'єктів інтелектуальної власності [5].

Висновки. Таким чином, реформування державної правової системи охорони інтелектуальної власності в Україні триває донині. Слід зазначити, що за останні декілька років чимало змінилося у системі охорони інтелектуальної власності. Так уже відбувся перехід від трирівневої структури системи організації державного управління сферою інтелектуальної власності до дворівневої, що зробило дану систему більш ефективною та гнучкою. Був створений новий державний орган – Національний офіс інтелектуальної власності, який цілком відповідає європейським стандартам та здатен повністю забезпечити функціонування державної системи правової охорони ІВ в Україні.

Однак, дана система потребує і подальших інтенсивних перетворень, зокрема необхідним є здійснення детального аналізу функціонування сегменту колективного управління авторськими і суміжними правами, доцільним є впровадження в нашої країні контролю, щодо захисту авторського та суміжного прав у мережі Інтернет, а також впровадження електронного документообігу для подання заявок. Важливим та

першочерговим завданням має також стати реформування законодавчої бази у сфері промислової власності та сфері охорони інтелектуальної власності. Реформування, в свою чергу, має відбуватися із врахуванням міжнародного досвіду, зокрема досвіду США та країн ЄС.

Отже, в Україні вже зроблені перші кроки до реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності, однак вона ще далека від ідеалу, а тому потребує подальшої трансформації та вдосконалення із використанням досвіду провідних світових країн.

Література:

1. Реформування державної системи правової охорони ІВ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo//reformuvannya-derzhavnoyi-sistemi-pravovoyi-ohoroni-iv-do-chogo-gotuvatisya.html>.
2. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1009.html.
3. Урядовий портал. Розпорядження Кабінету міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р «Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні». [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/402-2016-%D1%80>.
4. НОІВ: в Україні створено Центр підтримки технологій та інновацій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://mind.ua/news/20191184-noiv-v-ukrayini-stvoreno-centr-pidtrimki-tehnologij-ta-innovacij>.
5. Урядовий портал – офіційний сайт. Мінекономрозвитку: Організації колективного управління авторськими та суміжними правами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua//news/minekonomrozvitku-organizaciyi-kolektivnogo-upravlinnya-avtorskimi-ta-sumizhnimi-pravami-povinni-projti-reyestraciju-zanovoyu-proceduroyu>.